

Ігор МЕЛЬНИК

З ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ НАРОДНОГО РУХУ УКРАЇНИ ТА ВІДРОДЖЕННЯ “ПРОСВІТИ” (1988–1991) СПОГАД

Розкрито процес зародження українського національного руху на переломі 80–90-х рр. ХХ ст. та його еволюцію, що призвела до відродження Товариства “Просвіта” і створення Народного Руху України. Значну частину матеріалів склали власні спогади автора про події у Львові.

Ключові слова: Товариство української мови ім. Т. Шевченка, “Просвіта”, перші мітинги у Львові, Народний Рух України.

Ідея перетворення Товариства Української мови ім. Тараса Шевченка в Товариство “Просвіта” реалізувалася впродовж 1990–1993 рр. Першою віхою на цьому шляху стало Товариство рідної мови ім. Т. Шевченка, створене у Львові 13 червня 1989 р.

7 травня 1989 р. у приміщенні Будинку архітектора у Львові (Порохова вежа) відбулись Установчі збори Львівської крайової організації Народного Руху України за перебудову. Для конспірації вони навіть називалися “зборами інтелігенції”. Великі збори Ростислав Братунь та Всеволод Іськів, котрий згодом очолив виконавчу структуру організації. Це сталося в результаті майже річної діяльності національно-демократичних сил краю, зокрема й Товариства української мови ім. Т. Шевченка.

На початку 1988 р. в Україні вже діяли нечисленні організації, що постали на ґрунті українського національного відродження – Український культурологічний клуб (Київ), Товариство Лева (Львів), клуб “Рідне слово” (Полтава), Українська асоціація незалежної творчої інтелігенції (Львів–Київ), поширювалися самвидавчі часописи, проводилися вечори поезії, дискусійні клуби, неофіційні мистецькі заходи, однак ці організації охоплювали невелику кількість активістів. Відчувалася потреба створення масової організації, яка б зацікавила тисячі людей.

Тоді вже мало вірилося в задекларовану згори “перестройку”, але магічно подіяв приклад польської “Солідарності”, перші спроби створити незалежні масові громадські організації в балтійських країнах... Відчувалася потреба створення. Потрібно було зачепитися за котрись із тем, які тоді хвилювали людей, серед яких були й екологічні проблеми, підсилені недавньою Чорнобильською катастрофою, і спроби викриття злочинів комуністичного режиму, і питання про виживання української мови та культури.

Взимку 1988 р. потрапило мені на очі коротеньке повідомлення в популярній тоді “Літературній Україні” про те, що директор Інституту мовознавства АН УРСР В. Русанівський запропонував створити Товариство шанувальників рідної мови.

Вирішив я підтримати ініціативу академіка. Склав відповідного листа, зібрав під ним кількасот підписів – і послав до редакції, наївно вірячи у те, що письменники з академіками, спираючись на підтримку трудящих, створять відповідну організацію. 14 квітня 1988 р. “Літературна Україна” надрукувала мого листа разом з іншими матеріалами, які стосувалися проблеми української мови. Я склав коротеньке звернення, додав до нього вирізки з “ЛУ” і розіслав до львівських газет, університету. Спілки письменників та інших громадських організацій, розраховуючи на підтримку моєї ініціативи, але ніхто не поспішав із відповіддю. Письменник Юрій Винничук порадив не чекати на сторонню допомогу, а самому взятися за організацію Товариства, що й було здійснено протягом травня–червня 1988 р. за допомогою Львівського відділення Фонду Культури (Еммануїл Мисько, Ростислав Братунь, Наталя Чавага, Орест Шейка). Відомий письменник Роман Іваничук без довгих церемоній погодився на мою пропозицію очолити організацію, яку ще треба було створити. Установчі збори мали відбутися 13 червня 1988 р. у Будинку культури будівельників на вул. Стефаника.

Однак, у призначений день директор закладу повідомила, що їй подзвонив секретар міськкому КППС Адам Мартинюк і заборонив проводити збори. Тим часом під зачиненою брамою Будинку культури зібралось кількасот обурених львів’ян. Не пам’ятаю хто, здається, що Ярослав Путько чи Іван Макар, кинули заклик: усім піти до пам’ятника Іванові Франку, де й провести наші збори. Усі погодилися. За якихось десять хвилин ми вже були біля пам’ятника.

Мені довелося вести там перший несанкціонований мітинг. Спочатку постарався заспокоїти людей і закликав до організованості та порядку, бо деякі відчайдухи вже були готові йти бити вікна до міськкому партії. Потім все пішло легко, надавав слово виступаючим, читав проекти статуту та ухвал, словом, усе – як на звичайних зборах. Постараюсь назвати усіх, хто виступав тоді на мітингу: Ярослав Путько, Василь Репетило, Роман Крип’якевич, Павло Шеремета, Євген Гринів, Михайло Горинь, Ірина Калинець, Іван Макар, Віталій Процюк, Марія Бабій, Анатолій Косянчук, Назар Новосад, Наталя Дідчук, Ганна Іваницька, Юрій Волощак...

Говорили не лише про створення та майбутню діяльність Товариства рідної мови, а й про все, що хвилювало у той час людей. Найбільший резонанс мав короткий виступ Івана Макара, особливо такі його слова: “Треба чітко собі уявити, що то були за виступи у 1944–1952 рр. Щоби нас не обзивали бандитами і бандерівцями, коли ми їдемо десь за межі нашої України. Нам потрібно уявити, що то був рух проти сталінізму, що то були єдині, перші і організовані виступи проти сталінізму. Треба знати, що сталінізм і фашизм – то речі ідентичні. Нам треба ставити пам’ятники тим, які загинули в боротьбі зі сталінізмом”.

Зібрання обрало раду Товариства рідної мови ім. Т. Шевченка, до якої увійшли: П. Шеремета, В. Репетило, Р. Іваничук, М. Косів, Я. Путько, Ір. Калинець, А. Косинчук, С. Сокуров, І. Литвин, Є. Гринів, Г. Войтів, О. Бик, Р. Тертула, Р. Крип’якевич, В. Процюк. Мене було обрано головою Товариства до конференції, яку вирішили провести наступного понеділка, 20 червня, в Будинку культури будівельників. Одночасно було створено ініціативну групу, яку очолили Іван Макар та Ірина Калинець. Вони закликали громаду провести наступний мітинг 16 червня на тому ж місці.

Донині дивує мене, чому тодішня влада не відреагувала належним чином на цей стихійний мітинг. Адже навіть через дрібніші інциденти застосовувалися негайні репресії. Про те, що соціалізм уже тоді “набув людського обличчя”, теж не доводиться говорити, бо криваві розправи у Тбілісі, Баку, Вільносі чи пізніші розгони львівських мітингів, свідчать про протилежне. Здається, влада того вечора була шокована і не готова до рішучих дій. Підлеглі не мали чітких інструкцій, як поводитися, дрібні керівники не відважилися виявити ініціативу та взяти на себе відповідальність, а начальство вже покинуло свої робочі кабінети, бо, заборонивши збори, було певне – перелякана інтелігенція, побачивши на брамі замок, спокійно розійдеться по домівках.

У четвер, 16 червня 1988 р., біля пам’ятника Іванові Франку відбувся другий, велелюдніший, мітинг, який вели Іван Макар та Ірина Калинець. На мітингу було прийнято рішення проводити такі всенародні зібрання на цьому ж місці першого четверга кожного місяця. Водночас вирішили створити Демократичний фронт сприяння перебудові.

А 20 червня 1988 р. у Будинку культури будівельників у Львові відбулася установча конференція Товариства рідної мови ім. Т. Шевченка. Уперше в Статуті легальної громадської організації не згадувалося про керівну роль КПРС, жовтневий переворот, марксизм-ленінізм та інші ідеологічні “аксіоми” того часу. Усе це не давало формальних підстав прямого втручання компартійної влади у діяльність Товариства, що особливо дратувало тодішніх львівських ідеологічних керівників. Хоча не слід тішити себе ілюзіями, що тодішні владні структури не шукали негласних шляхів впливу на Товариство.

Особливо на часі був п. 5.9. Статуту про створення первинних осередків за місцем праці, навчання чи проживання членів Товариства, що дало змогу швидко поширювати діяльність у містах і районах області, у колективах підприємств, установ, навчальних закладів. Осередки Товариства ставали незалежною альтернативою компартійній адміністрації, структурами, довкола яких об’єднувалися всі національно свідомі сили суспільства.

Установча конференція обрала письменника Романа Іваничука головою Товариства рідної мови ім. Т. Шевченка. Заступниками його стали науковий працівник історичного музею у Львові Михайло Косів та інженер-конструктор ВО “Кінескоп” Ігор Мельник (автор цих рядків), відповідальним секретарем – науковий працівник фізико-механічного інституту Юрій Зима. Крім того, до першого складу Ради Товариства також увійшли Марія Байко, Олександра Бик, Ростислав Братунь, Богдан Вовк, Ганна Войтів, Микола Голярчук, Богдан Горинь, Олександра Захарків, Роксоляна Зорівчак, Ігор Кархут, Микола Кацал, Микола Колесса, Ігор Кудин, Іван Литвин, Іван Макар, Микола Петренко, Павло Романюк, Павло Скочій, Василь Репетило, Роман Тертула, Марія Чумарна, Марія Шунь. Головою ревізійної комісії став Всеволод Іськів.

Як вже згадувалося, під час перших львівських мітингів у червні 1988 р. виникла ідея заснування Народного фронту. Назви тоді пропонувалися різні. 25 липня 1988 р. на зборах громадськості в приміщенні клубу “Данко” зооветеринарного інституту (костел Сакраменток) було створено ініціативну групу Демократичного фронту сприяння перебудові, до якого увійшли представники Товариства Лева,

Товариства рідної мови ім. Т. Шевченка і, навіть, міськкому комсомолу. До речі, тоді вперше прозвучала у Львові назва Народного Руху, яка потім дійшла до Києва, де було створено дві ініціативні групи на чолі з Іваном Драчем та Вячеславом Брюховецьким, котрі з розмахом та розголосом у пресі взяли за створення проєктів програми та Статуту Народного Руху України за перебудову.

Але втручання компартійних органів та варварські репресії проти учасників мітингів у серпні 1988 р. паралізували діяльність оргкомітету. Дехто просто злякався, а решта продовжувала працювати над програмними документами та організаційною структурою майбутнього об'єднання у нелегальних умовах, зустрічаючись на приватних помешканнях, у парках, навіть у лісі. Імена багатьох учасників тих зустрічей, на жаль, стерлися з пам'яті, але пригадую Тараса Максимчука, Євгена Патрикеева, Тараса Стецьківа, Ігора Коліушка, Наталю Дульнєву, Всеволода Іськіва, Анатолія Косянчука, Володимира Трубійчука, Олеся Левадного, Владислава Коржова, Олега Пелехатого, В. Фрідмана, С. Марінцеву...

У жовтні 1988 р. установчі документи Народного Фронту було передано до Львівського міськвиконкому на реєстрацію. Але тодішній в.о. голови Львівського міськвиконкому Панцюк відхилив спробу легалізації, а особи, що підписали установчі документи мали неприємні зустрічі з правоохоронними органами. Тим не менше, у грудні 1988 р. на засіданні ради Товариства рідної мови ім. Т. Шевченка був сформований оргкомітет для створення Народного Фронту, який очолив науковий працівник Інституту суспільних наук Всеволод Ісків. Як він згадує: “Першим осередком Руху стала група Руху із 8-ми членів Львівської обласної Ради Товариства мови для організації рухівських структур. Вона була протокольно створена на загальному розширеному засіданні обласної Ради Товариства мови, яке тоді відбулося 8 грудня 1988 р. у залі Львівського заводу низьковольтних електроламп на вул. Залізничній. У цю ініціативну групу Руху увійшли: М. Бабій, М. Базелюк, Г. Войтів, М. Драк, В. Ісків, Р. Крип'якевич, І. Мельник, Я. Путько. Керівником осередку обрали В. Ісківа. Так на Львівщині почав формуватися новий український варіант Народних фронтів Прибалтійських республік, що вели перед у визвольній боротьбі за свої права”.

У ті місяці ідея Народного Фронту добралася до Києва, де створено дві ініціативні групи: у Спілці письменників (Іван Драч) та в Інституті літератури (Вячеслав Брюховецький), в кінці листопада ці групи об'єдналися для створення проєкту Програми Народного Руху України. Незважаючи на протидію ЦК КПУ, на вимогу громадськості проєкт Програми НРУ був опублікований 16 лютого 1989 р. у “Літературній Україні”. Це сталося після Установчої конференції Всеукраїнського Товариства української мови ім. Т. Шевченка, яка відбулася у Києві 11–12 лютого 1989 р.

Це дало новий імпульс організаційному становленню львівських структур Руху. Активізації цих процесів сприяли також вибори народних депутатів СРСР, особливо після відмови передвиборними зборами зареєструвати кандидатом у депутати Івана Драча. В останній тиждень квітня 1989 р. Львовом прокотилася хвиля майже щоденних масових мітингів, вперше було проведено попереджувальні політичні страйки на деяких підприємствах міста, на вулицях з'явилися синьо-жовті прапори (вперше на мітингу 26 квітня 1989 р.), які вже ніхто на насмілився заборонити.

Грандіозним виявом протистояння став похід тодішнім проспектом Леніна багатотисячної колони національно-демократичних сил з гаслами “Свобода”, “Єдність”, “Ми за Драча!”, “Народному Руху – бути!” та національними синьо-жовтими прапорами під час першотравневої демонстрації у Львові в 1989 р. Нарешті сьомого травня відбулися Установчі збори.

Львів не мав першості в створенні крайової організації Руху. Хоча у Києві вона утворилась дещо пізніше, нас на кілька тижнів випередив Тернопіль. А в Івано-Франківську ще у 1988 р. було створено Товариство “Рух”. Проте Львів відразу став центром організації в усій Галичині. До складу Львівської крайової ради увійшли представники Івано-Франківська, а згодом і Тернополя. А всього ця рада у перші тижні від народження Львівського РУХу налічувала 60 осіб. Варто пригадати їх прізвища: Віолета Авакова, Михайло Батіг, Борис Білинський, Михайло Бойчишин, Ростислав Братунь, Віктор Бурлаков, Іван Вакарчук, Орест Влох, Іван Гель, Роман Гладиш, Нестор Гнатів, Леонід Гобзман, Михайло Голубець, Михайло Горинь, Ярослав Грицак, Йосип Демчинський, Олександр Дзиндра, Микола Драк, Володимир Загайський, Левко Захарчишин, Роман Іваничук, Всеволод Іськів, Петро Кагуй, Ірина Калинець, Роман Копись, Михайло Косів, Бенціон Котлик, Роман Крип’якевич, Лариса Крушельницька, Володимир Кузьменко, Роман Лубківський, Святослав Максимчук, Тарас Максимяк, Ігор Мельник, Олег Микита, Емануїл Мисько, Роман Мих, Віктор Морозов, Сергій Орлюк, Михайло Осадчий, Степан Павлюк, Володимир Парубій, Володимир Патик, Євген Патракеєв, Микола Петренко, Олег Петрик, Володимир Пилипчук, Анатолій Прикарпатський, Ярослав Припін, Олег Романів, Любомир Сенік, Микола Сергеев, Тарас Стецьків, Віктор Фурманов, Мирослав Хомин, Марія Хомишин, Михайло Швайка, Володимир Швець, Валерій Шмідт, Ігор Юхновський, Микола Яковина.

Рух тоді об’єднав робітників і академіків, поетів та акторів, комуністів та дисидентів. Вже потім почалися “бруньки та відлами”. Так що при керівництві нинішньої Львівської організації НРУ не залишилося нікого з першої Крайової ради. А тоді важко було навіть обрати голову крайової організації, кожний претендент уступав цю честь іншому.

Після виборів 1990 р. шляхи НРУ та ТУМ, а особливо після проголошення Незалежності України, дещо розійшлися. Здавалося, що Товариство української мови ім. Тараса Шевченка мало б вже відійти від політики і займатися культурологічною діяльністю.

З’явилася мрія відродити стару галицьку “Просвіту”, яка досягла протягом 1868–1939 рр. величезних успіхів у становленні національної свідомості, піднесенні освітнього та культурного рівня галичан, їх добробуту.

У розвиток цієї ідеї на звітно-виборній конференції у Львові 8 вересня 1990 р. Роман Іваничук запропонував нову назву організації – “Товариство української мови ім. Тараса Шевченка “ПРОСВІТА”. Ця назва означає, що перед нами – справа піднесення рівня української культури. “Просвіта” – це повернення Народних Домів, заснування читалень, створення лекторських і концертних груп, читання рефератів з різних галузей, насамперед, у селах, у школах, поміж молоддю. “Просвіта” – це національна школа і національна видавнича справа. “Просвіта” – це контакти з українством за межами України, це утвердження свого імені у світі... “Просвіта” – це також і політична освіченість, мудрість і мужність”.

Ці думки підтримало багато інших учасників конференції.

“Ми повинні скористатись також програмними цілями “Просвіти”, наповнити їх реаліями нашого життя. Колишні просвітяни заклали свого часу поважний підмурівок культурного й господарського розвитку краю. Його зруйнувала тоталітарна більшовицька система. Маємо відновити той підмурівок з матеріалів сьогодення, щоб збудувати ліпше майбуття свого народу і цим довести безперервність у визвольних змаганнях різних поколінь українських патріотів” (Юрій Зима). “Владу можна взяти силою зброї чи силою парламентських змагань, але втримати її, побудувати міцну основу держави можна тільки працею і культурою. Отже, зробимо наше Товариство таким, яке було б готове до здійснення саме цієї історичної місії” (Михайло Косів).

Конференція ухвалила: “Відповідно до Статуту Товариства Львівської обласної організації Товариства української мови ім. Т. Шевченка надати назву “ПРОСВІТА” і називати її відтепер “Львівська обласна організація Товариства української мови ім. Тараса Шевченка “Просвіта”. Запропонувати республіканській конференції Товариства присвоїти назву “Просвіта” Товариству української мови імені Тараса Шевченка”.

Цю львівську пропозицію прийнято конференцією в Києві 29–30 вересня 1990 р. Змінилася не лише назва, було ухвалено новий Статут Товариства, який більше відповідав новим умовам, але, на жаль, його тоді так і не зареєстровано, і всеукраїнська організація жила і далі за Статутом 1989 р. з “Великим Жовтнем” і т. ін.

Керівник Товариства Дмитро Павличко, який на той час став головою постійної комісії Верховної Ради з закордонних справ, не мав більше змоги очолювати організацію і попросився до димісії. Для нього було створено почесну, але чисто декоративну посаду Президента Товариства.

Головою Товариства, внаслідок виборів на альтернативній основі, став народний депутат України, голова Київської крайової організації Павло Мовчан, його заступниками обрано: Р. Іваничука (Львів), А. Носенка (Дніпропетровщина), А. Мокренка, І. Ющука та В. Куєвду (Київ). Сотні делегатів конференції взяли участь у грандіозних маніфестаціях 30 вересня та 1 жовтня 1990 р. у Києві, які переросли в знамените голодування українських студентів на майдані Незалежності і змусили Верховну Раду УРСР піти на деякі уступки національно-демократичним силам. Йшлося, передусім, про відставку тодішнього прем'єра В. Масола та протидію спробі нав'язати Україні так званий “союзний договір”.

У грудні 1990 р. з ініціативи керівництва Обласного управління культури Львівський облвиконком прийняв постанову про перетворення культурно-освітніх установ в містах і селах області (клубів, будинків та палаців культури) в Народні Доми “Просвіти”. Незважаючи на найшляхетніші наміри якнайшвидше перетворити більшовицькі установи культури в осередки українського національного відродження, використовуючи для цього існуючу матеріальну базу, державне фінансування, місцеве самоврядування та ініціативу прогресивних громадських організацій, ці заходи не виправдали сподівань. В більшості випадків Громадські ради, які повинні були б займатися добором кадрів і скеровувати роботу новостворених Народних Домів, залишилися лише в сфері добрих побажань. А присвоєння звання “Просвіти” усім без винятку установам, без огляду на їх матеріальний стан, компартійні традиції роботи багатьох працівників, адміністративний стиль керівництва, звелось

лише до формальної заміни вивісок і дискредитувало ідеї “Просвіти”. Крім того, така реорганізація сприймалася в деяких селах і районах як ліквідація Товариства української мови ім. Т. Шевченка “Просвіта”, його “одержавлення”, що призвело навіть до самоліквідації багатьох первинних осередків.

Важливою віхою на шляху від Товариства української мови до “Просвіти” стала науково-практична конференція Товариства у Львові “Просвіта – історія та сучасні проблеми” (9 лютого 1991 р.). Кілька ґрунтовних доповідей: “Засади відродження Товариства “Просвіта” (М. Косів), “До передісторії просвітницького руху в Україні” (Т. Комаринець), “Обереги нації” (Б. Якимович), “Роль “Просвіти” в розвитку економіки України” (З. Мазурик), виступи Р. Іваничука, О. Гриніва, Я. Закревської, Ю. Зими, О. Бербеки, А. Середяк, І. Мельника, В. Щеглюка (Львів), Я. Мариняка (Перемишляни), П. Арсенича (Івано-Франківськ), М. Шкурка (Ніжин), О. Іваненка, В. Куєвди, В. Радчука (Київ) допомагали висвітлити процес створення “Просвітою” в Галичині та за її межами фундаменту самостійного буття українського народу, характеризували особливості сучасного стану справ в Товаристві в усій державі, пріоритетні напрямки відродження “Просвіти” з врахуванням традицій, завдань і можливостей, які виникають в процесі побудови незалежної державності. Конференція мала великий розголос не лише в Україні, а й всюди, де лунає рідне слово нашого народу.

Товариство намагалося стати “Просвітою”, але Правління в Києві не поспішало реєструвати новий Статут, посилаючись на масу об’єктивних причин. Тому львів’яни вирішили, не чекаючи Києва, створити власний Статут, тим більше, що відносна автономія організації давала для цього юридичну можливість. Редакційна комісія (Ю. Зима, З. Мазурик, Я. Макар, І. Мельник, О. Тимкевич, Р. Керик, І. Василюшин) створила проєкт нового Статуту, який упродовж кількох місяців широко обговорювався в первинних осередках та на спеціальній конференції 13 квітня 1991 р. І нарешті, 15 червня 1991 р. Статут “Львівського Товариства української мови ім. Тараса Шевченка “Просвіта” (саме так почало називатися Товариство у Львівській області, залишаючись невід’ємною частиною всеукраїнського Товариства) було прийнято звітно-виборною конференцією у Львові.

Крім того, конференція виступила у своїй ухвалі за декомунізацію трудових колективів, проти розпалювання міжнаціональних чвар і міжконфесійних конфліктів, проти реанімації тоталітарного режиму та підписання союзного договору.

З першого дня антидержавного перевороту під егідою ГКЧП 19 серпня 1991 р. керівництво Товариства та більшість його членів брали участь у роботі Комітету громадянської згоди Львівщини, розробці його документів і звернень, підготовці кампанії громадянської непокори, виступали перед населенням на зборах і вічах, забезпечували документацію та майно Товариства на випадок непередбачених обставин. А через кілька днів допомагали органам влади ліквідувати комуністичні структури і разом з іншими українськими організаціями домоглися прийняття Верховною Радою Акту незалежності України 24 серпня 1991 р. В наступні місяці головна увага приділялась підготовці успішного проведення референдуму 1 грудня 1991 р., особливо в східних і південних областях України. Сотні агітаційних груп, концертних колективів, спостерігачів, мільйони листівок, спеціальні видання газет, книги і брошури допомогли мільйонам громадян сказати “ТАК” незалежній Україні.

Хоча в президентських виборах 1991 р. Рада Товариства постановила, не обмежуючи власної думки членів організації та первинних осередків, підтримувати кандидатуру В. Чорновола, “Просвіта” допомагала збирати також підписи за реєстрацію Л. Лук’яненка та І. Юхновського, до останку сподіваючись, що кандидати національно-демократичного спрямування зможуть об’єднати свої зусилля в змаганнях за найвищу державну посаду.

Характерний для останніх років процес дезінтеграції політичних організацій, розколу в НРУ, УРП, “Новій Україні”, інших партіях, змусив “Просвіту” утриматися від безпосередньої заангажованості в політичній баталії, хоча Товариство завжди підтримувало спроби консолідації, брало безпосередню участь у творенні Координаційної ради, політичних партій і громадських організацій Львівщини, Конгресу національно-демократичних сил, Антиімперського блоку.

Слід визнати, що після 1991 р. спостерігається ослаблення діяльності Товариства по всій Україні. Крім суто об’єктивних причин, якими є труднощі становлення незалежної держави, важке матеріальне становище громадян та загальний спад політичної і громадської активності, деяке, можна сказати, пересичення політикою, значну деструктивну роль відіграла діяльність окремих лідерів.

Протистояння виплеснулося на шпальти газет, у програми радіо і телебачення, виносилося в урядові кабінети та на мітингові площі, завдало колосальної шкоди Товариству, з якого вийшли тисячі його членів, розпалося багато первинних осередків. Особливо безглуздим стало протистояння в найзрусифікованіших регіонах України, в Криму, на Луганщині та Донеччині.

Львівському Товариству української мови ім. Т. Шевченка “Просвіта” (бо ми, маючи власний Статут, зберегли на обласному рівні попередню назву) вдалося відвернути розкол Всеукраїнського Товариства на “ТУМівців” та “просвітян”.

Остаточна трансформація Товариства української мови ім. Т. Шевченка у Всеукраїнське Товариство “Просвіта” ім. Т. Шевченка було здійснено на його IV з’їзді, який відбувся в Києві 4–5 грудня 1993 р., де було прийнято новий Статут Товариства.

Ihor Mel’nyk. From the history of establishing People’s Movement (Rukh) of Ukraine and renewing “Prosvita” (1988-1991). A Memoir

The author reveals the process of the genesis of Ukrainian national movement at the turn of the 1990s and its evolution that led to the revival of the “Prosvita” society and establishing of the People’s Movement (Rukh) of Ukraine. Considerable part of materials consists of personal memoirs of the author; they mostly deal with the events that took place in Lviv.

Key words: *T. Shevchenko Society of Ukrainian language, “Prosvita”, first meetings in Lviv, People’s Movement (Rukh) of Ukraine.*

1. Іваничук Р. Благослови душе моя Господа... – Львів, 1993.

2. Історія Львова. У трьох томах / Редколегія Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій. – Т. 3. – Львів, 2007. – 403 с.; Кені П. Карнавал революції: Центральна Європа 1989 року. – Київ, 2006

3. Нарис історії “Просвіти” / Р. Іваничук, Т. Комаринець, І. Мельник, А. Середяк. – Львів; Краків; Париж: Просвіта, 1993. – 232 с.